

هدف کلی: مقایسه دیدگاه‌ها درباره مرگ و تشخیص مزیت‌های دیدگاه توحیدی و ثمرات آن

اهداف آموزشی: شناخت دیدگاه‌های مختلف درباره مرگ و تحلیل آنها

شناخت دیدگاه اسلامی نسبت به مرگ و جهان آخرت
درک نتایج و آثار غفلت دنیای امروز از سرانجام انسان و زندگی اخروی

مجتبی محمودی
دبیر دین و زندگی شهرستان ایذه
سال تحصیلی: 1401 - 1400

به کانال ما در تلگرام بپیوندید
t.me/mahmoudi_izeh : لینک کانال



درس چهارم

پنجره‌ای به روشنایی

درس چهارم رشته انسانی و
درس سوم سایر رشته‌ها

کدام پرسش از پرسش‌های فراگیری است که در طول تاریخ، ذهن عموم انسانها را به خود مشغول کرده است؟ **چیستی مرگ و آینده انسان پس از آن**

در درس قبل، به معرفی برخی از مهم‌ترین سرمایه‌های انسان برای رسیدن به هدف خلقت پرداختیم. ما برای استفاده از این سرمایه‌ها فرصت محدودی داریم. فرصتی که با مرگ انسان پایان می‌یابد. هر انسانی که یا به عرصه وجود می‌گذارد، در یکی از مراحل زندگی، مرگ به سراغش خواهد آمد و پرونده زندگی او را در این دنیا خواهد بست؛ بنابراین انسان را از مرگ گریزی نیست. **نکته** چیستی مرگ و آینده انسان پس از آن، از پرسش‌های فراگیری است که در طول تاریخ، ذهن عموم انسان‌ها را به خود مشغول کرده است و آنان کوشیده‌اند تا به این پرسش‌های اساسی و سرنوشت‌ساز پاسخ دهند:

چه سرانجامی در انتظار انسان است؟

آیا دفتر زندگی وی با مرگ بسته می‌شود؟ یا پس از آن زندگی به شکل دیگری ادامه می‌یابد؟

در این درس، علاوه بر شناخت اصلی‌ترین دیدگاه‌ها در پاسخ به پرسش‌های بالا، به پیامدهای اعتقاد به هریک از آنها در زندگی می‌پردازیم.

■ دو دیدگاه

هنگامی که انسان چشم از این دنیا فرو می بندد و پرونده زندگی چندین ساله اش با مرگ بسته می شود، چه سرنوشتی در انتظار اوست؟ آیا یکباره راهی دیار فنا و نیستی می شود؟ اگر چنین است، پس داستان زندگی انسان پایانی اندوهناک دارد. اما اگر بعد از مرگ، جهان دیگری در کار است و آدمی با مرگ نیست و نابود نمی شود، در آنجا چه سرنوشتی خواهد داشت؟ درباره زندگی پس از مرگ دو دیدگاه وجود دارد :

۱- اعتقاد به معاد

چند بعد است، توضیح دهید؟

سوال ← دقت در آیات مربوط به آفرینش انسان، نشان می دهد که انسان دارای (دو بُعد جسمانی و روحانی) ← پاسخ

است. ۱. بُعد جسمانی مانند سایر اجسام و مواد، دائم در حال تجزیه و تحلیل است و سرانجام فرسوده و متلاشی می شود. در مقابل، بُعد روحانی و غیرجسمانی انسان، تجزیه و تحلیل نمی پذیرد، متلاشی نمی شود و بعد از مرگ بدن، باقی می ماند و آگاهی و حیات خود را از دست نمی دهد) ← پاسخ

۲ (پیامبران الهی و پیروان آنان مرگ را پایان بخش دفتر زندگی نمی پندارند؛ بلکه آن را غروبی برای جسم و تن انسان و طلوعی درخشان تر برای روح انسان می دانند یا پلی به حساب می آورند که آدمی را از یک مرحله هستی (دنیا) به هستی بالاتر (آخرت) منتقل می کند. در این دیدگاه دنیا تنها بخش کوچکی از زندگی انسان است و زندگی واقعی و ابدی پس از این دنیا آغاز می شود).

رسول خدا ﷺ در این باره می فرماید: 3- رسول خدا درباره اعتقاد به معاد چه می فرماید؟

۳ (برای نابودی و فنا خلق نشده اید، بلکه برای بقا آفریده شده اید و با مرگ تنها از جهانی به جهان دیگر، منتقل می شوید.) ۳

4- طبق فرمایش رسول خدا باهوش ترین مؤمنان چه کسانی هستند؟

از ایشان پرسیدند: باهوش ترین مؤمنان چه کسانی هستند؟

۴ فرمود: (آنان که فراوان به یاد مرگ اند و بهتر از دیگران خود را برای آن آماده می کنند.) ۴

در این دیدگاه، زندگی دنیوی همچون خوابی کوتاه و گذرا بوده است و زندگی حقیقی در جهان دیگر آغاز می شود. آن گونه که پیامبر ﷺ می فرماید:

سوال

مردم [در این دنیا] در خوابند، هنگامی که بیدار می شوند. ۴

این حدیث پیامبر **النَّاسُ نِيَامٌ، فَإِذَا مَاتُوا، انْتَبَهُوا** روشن گر کدام دیدگاه درباره معاد است؟ **دیدگاه اعتقاد به معاد**

۱- سوره ص، آیات ۷۱ و ۷۲

۲- تصحیح الاعتقاد، شیخ مفید، ص ۴۷

۳- المحجة البيضاء، فیض کاشانی، ص ۲۴۲

۴- تنبیه الخواطر و تزهة النواظر، ورام بن ابی فراس، جلد ۱، ص ۱۵۰

قرآن نیز این گونه بر کم ارزش بودن زندگی دنیوی و حقیقی بودن زندگی آخرت تأکید می کند: **پیام های ایه**

و مَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
 إِلَّا لَهْوٌ وَ لَعِبٌ
 وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
 لَهِيَ الْحَيَوَانُ
 لَو كَانُوا يَعْلَمُونَ

این زندگی دنیا،
 جز سرگرمی و بازی نیست
 و سرای آخرت،
 زندگی حقیقی است
 اگر می دانستند^۱

۱- زندگی انسان فقط محدود به زندگی دنیا نیست
 ۲- کم ارزش بودن زندگی دنیوی و حقیقی بودن زندگی آخرت
 ۳- زندگانی دنیا، زندگانی حقیقی انسان نیست

آثار اعتقاد به معاد **نکته**

۱- با این دیدگاه، پنجره امید و روشنائی به روی انسان باز می شود و شور و نشاط و انگیزه فعالیت

پیام های ایه

ترجمه

و کار، زندگی را فرا می گیرد.

قرآن کریم می فرماید:

إيه من آمن بالله و اليوم الآخر

و عمل صالحا

فلا خوف عليهم

و لا هم يحزنون^۲

هر کس به خدا و روز معاد ایمان آورد
 ۱- این آیه وضعیت زندگی با نشاط دنیایی و آینده روشن پس از مرگ معتقدان به معاد را ترسیم می کند
 ۲- اعتقاد به معاد همراه با عمل صالح، ترس و اندوه و یأس و افسردگی را از زندگی معتقدان به معاد دور می کند
 پس نه ترسی برایشان است

و نه اندوهگین خواهد شد

پنجره امید و روشنائی به روی انسان باز میشود و شور و نشاط و انگیزه فعالیت
 و کار، زندگی را فرا میگیرد

این شور و نشاط به این دلیل است که انسان می داند هیچ یک از کارهای نیک او در آن جهان

بی پاداش نمی ماند^۱ (زیرا هر خدمتی را که به محرومی می کند، هر غمی را که از دل غمگینی پاک می کند

و هر باری را که از دوش انسانی برمی دارد، در پیشگاه خداوند دارای اجر و مزد است) حتی اگر در

کاری موفق نشود و یا در برابر کارهایش تقدیر و تشکری از سوی دیگران صورت نگیرد، ناامید و

دلسرد نمی شود^۲ (زیرا می داند که خداوند او و تلاش هایش را می بیند و نیز اطمینان دارد که اگر در این

مسیر ظلمی به او بشود و نتواند داد خود را از ظالمان بستاند، قطعاً در جهان دیگری خداوند آنها را به

سزای اعمالشان خواهد رساند.

۲- چرا انسان معتقد به معاد میدانند هیچ یک از کارهای نیک او در آن جهان بی پاداش نمی ماند؟

۱- سوره عنکبوت، آیه ۶۴

۲- سوره مائده، آیه ۶۹

۳- چرا انسان معتقد به معاد اگر در کاری موفق نشود و یا در برابر کارهایش تقدیر و تشکری از سوی دیگران صورت نگیرد نا امید و دلسرد نمی شود؟



1- چرا خدا پرستان حقیقی، مرگ را « ناگوار » نمی دانند؟

2- خدا پرستان حقیقی، مرگ را برای چه کسانی « ناگوار » و « هولناک » می دانند؟

3- چرا خدا پرستان حقیقی از خداوند عمری طولانی می خواهند؟ توضیح دهید؟ **به صورت خلاصه**

چنین انسانی دارای انرژی فوق العاده و همتی خستگی ناپذیر می شود و از کار خود لذت می برد. او با تلاش و توان بسیار در انجام کارهای نیک و خدمت به خلق خدا می کوشد و می داند که هرچه بیشتر در این راه گام بردارد، آخرت او زیباتر خواهد بود.³ **نکته**

1

2- انسان دیگر ترسی از مرگ ندارد و همواره آماده فداکاری در راه خدا است. (خدا پرستان حقیقی گرچه در دنیا زندگی می کنند و زیبا هم زندگی می کنند؛ اما به آن دل نمی سپرند؛ از این رو، مرگ را ناگوار نمی دانند) آنان معتقدند که مرگ برای کسانی ناگوار و هولناک است که زندگی را محدود به دنیا می بینند یا با کوله باری از گناه با آن مواجه می شوند (ترسیدن خدا پرستان از مرگ به این معنا نیست که آنان آرزوی مرگ می کنند، بلکه آنان از خداوند عمر طولانی می خواهند تا بتوانند در این جهان با تلاش در راه خدا و خدمت به انسان ها، زمینه رشد خود را فراهم آورند تا بتوانند با اندوخته ای کامل تر خدا را ملاقات کنند و به درجات برتر بهشت نائل شوند.

از طرف دیگر، همین عامل سبب می شود که دفاع از حق و مظلوم و فداکاری در راه خدا آسان تر شود و شجاعت به مرحله عالی آن برسد و آن گاه که حیات این دنیا چیزی جز ننگ و ذلت نباشد، و فداکاری در راه خدا ضروری باشد، انسان ها به استقبال شهادت بروند و با شهادت خود راه آزادی انسان ها را هموار کنند) از این رو آن گاه که امام حسین علیه السلام در دوراهی ذلت و شهادت قرار گرفت،

شهادت را برگزید چه فرمود؟ **سوال** معاد، یعنی؛ انسان، دیگر ترسی از مرگ ندارد و همواره آماده فداکاری در راه خدا است این سخن امام حسین به پیامد دوم اعتقاد به اشاره دارد

پاسخ (من مرگ را جز سعادت، و زندگی با ظالمان را جز ننگ و خواری نمی بینم) **پاسخ**

امام حسین علیه السلام خطاب به یاران خود نیز فرمود:

4 (مرگ چیزی نیست مگر پلی که شما را از ساحل سختی ها به ساحل سعادت و کرامت و بهشت های پهناور و نعمت های جاوید عبور می دهد. پس کدام یک از شما کراهت دارد که از زندان به قصر منتقل شود؟)⁴

4- امام حسین علیه السلام خطاب به یاران خود درباره « مرگ »، چه فرمود؟

۱- بحار الأنوار، مجلسی، ج ۴۴، ص ۲۸۱

۲- معانی الأخبار، شیخ صدوق، ص ۲۸۸

پرواز عاشقانه

ای خدایی که عشق تو، قلب مرا به لرزه درمی آورد و روحم را به پرواز وامی دارد. اینک پرواز به سوی تورا برگزیده ام. بال هایم را به واسطه بی لیاقت بودنم و به جرم گناهانم نسوزان. خدایایم خواهی به ملاقات تو بیایم و به ملاقات رسول تو که روحم فدای او باد. ای یاری کسان، ای دریابنده از خود بی خودشدگان. به خودت قسم که در این جهان دیگر نمی گنجم و منتظر رسیدن فرمان تو هستم. به خودت سوگند که در این جهان بدون تو بی کس و تنها و ناامیدم. همه چیزم تویی، امیدم تویی، هستی ام تویی، عشقم تویی. اینک کوله بار پر از گناه خویش را بردوش می گیرم و در انتظارم تا دعوت خدایم را لبیک گویم. مبادا دعوتم نکنی! می خواهی هم این قلب شکافته شود و پیکرم متلاشی گردد تا روحم از این قفس بیرون آید و به سوی تو پرواز کند. شهادت سرمایه ماست. شهادت پرواز عاشقان است. شهادت اوج ایمان است.

برگزیده ای از دست نوشته های شهید سید محمود افتخاری

۱- چرا گروهی از انسانها، دنیای پس از مرگ را «انکار» می کنند؟

۲- انکار معاد

۱ (گروهی وجود جهان پس از مرگ را انکار می کنند و با فرا رسیدن مرگ انسان و متلاشی شدن جسم او، پرونده او را برای همیشه می بندند. در این دیدگاه، مرگ پایان زندگی است و هر انسانی پس از مدتی زندگی در دنیا، دفتر عمرش بسته می شود و حیات او پایان می یابد و رهسپار نیستی می گردد.)^۱

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
مَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ
[کافران] گفتند: زندگی و حیاتی جز همین زندگی و حیات دنیایی
ما نیست

همواره [گروهی از ما] می میریم و [گروهی] زنده می شویم

و ما را فقط گذشت روزگار نابود می کند.

البته این سخن را از روی علم نمی گویند

بلکه فقط ظن و خیال آنان است.^۱

منکران معاد، زندگی انسان را محدود به همین دنیا می دانند

منکران معاد، مرگ را هلاکت و نیستی می پندارند

اعتقاد منکران معاد بر پایه گمان است نه علم و یقین

نَمُوتُ وَ نَحْيِي

وَ مَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

وَ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ

إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ

پیام های ایه

آثار انکار معاد

1 (از پیامدهای مهم این نگرش برای انسانی که بی‌نهایت طلب است و میل به جاودانگی دارد، این است که می‌کوشد راه فراموش کردن و غفلت از مرگ را پیش بگیرد و خود را به هرکاری سرگرم سازد تا آینده‌تخلی را که در انتظار دارد، فراموش کند.

روشن است که این شیوه، عاقبتی جز فرو رفتن در گرداب آلودگی‌ها نخواهد داشت. اما گروهی دیگر که نمی‌توانند فکر مرگ را از ذهن خود بیرون برانند، همین زندگی چندروزه نیز برایشان بی‌ارزش می‌شود؛ در نتیجه به یأس و ناامیدی دچار می‌شوند و شادابی و نشاط زندگی را از دست می‌دهند؛ از دیگران کناره می‌گیرند و به انواع بیماری‌های روحی دچار می‌شوند. گاهی نیز برای تسکین خود و فرار از ناراحتی، در راه‌هایی قدم می‌گذارند که روز به روز بر سرگردانی و یأس آنان می‌افزاید) 1

البته (این آثار و پیامدها، گریبان کسانی را نیز که معاد را قبول دارند، اما این قبول داشتن به ایمان و باور قلبی تبدیل نشده است، می‌گیرد. این افراد به دلیل فرورفتن در هوس‌ها، دنیا را معبود و هدف خود قرار می‌دهند و از یاد آخرت غافل می‌شوند و از این رو، زندگی و رفتار آنان به گونه‌ای است که تفاوتی با منکران معاد ندارد) 2

2- آیا آثار و پیامدهای منکران معاد، گرفتار افرادی که معاد را قبول دارند نیز می‌شود؟

فعالیت کلاسی

- 1- آیا گروهی که راه بی‌توجهی و غفلت از مرگ را پیش می‌گیرند، شیوه‌درستی را انتخاب کرده‌اند؟ چرا؟ پاسخ پایین صفحه
- 2- با دقت در جریانات و اتفاقات پیرامون خود، برخی از اعمال و رفتارهایی که ناشی از فراموشی و غفلت از آخرت است را بیان کنید. پاسخ به عهده دانش آموز عزیز

1- خیر، زیرا مرگ یک واقعیت است که بی‌توجهی و غفلت، آن را از انسان دور نمی‌کند و آمدن آن را به تأخیر نمی‌اندازد. تنها اثر این بی‌توجهی و غفلت آن است که سبب می‌شود انسان خود را برای مواجهه با آن آماده نکند و به خسران ابدی گرفتار شود

غفلت از زندگی پس از مرگ چه آثار و نتایجی در دنیای امروز داشته است؟

امروزه در میان برخی جوامع، به ویژه در برخی جوامع صنعتی، اعتقاد به زندگی در جهان دیگر، ضعیف شده است یا از آن غافل مانده اند و کمتر بدان توجه می شود. این غفلت و کم توجهی، آثار و نتایج خطرناکی در زندگی آنان دارد؛ به طوری که خیرخواهان و دلسوزان آن جوامع را به چاره اندیشی واداشته است.

از جمله این آثار می توان به آمار بالای مصرف مشروبات الکلی، قرص های روان گردان، مواد مخدر صنعتی و داروهای ضد افسردگی اشاره کرد که می توان آنها را از آثار بی توجهی به آخرت دانست.

جرج گوما^۱، پژوهشگر آمریکایی حوزه روان شناسی می گوید: «مصرف داروهای ضد روان پریشی مدتی است که در آمریکا از داروهای درمان کلسترول که پرمصرف ترین دارو در آمریکاست، سبقت گرفته است»^۲.

مارسیا انجل^۳، سردبیر اسبق مجله پزشکی نیوانگلند نیز بر این باور است که استفاده از داروهای روان گردان – اعم از ضد افسردگی و ضد روان پریشی – به حد انفجار رسیده است.^۴ این در حالی است که امکانات برای تفریح، سرگرمی و شادی، بیش از نیاز افراد در این کشورها وجود دارد و مردم در اوقات فراغت انواع و اقسام سرگرمی ها و تفریحات را در اختیار دارند. این وضعیت به کشورهای مسلمان نیز سرایت کرده است؛ به گونه ای که آن بخش از جوامع مسلمان که اعتقاد دینی در آنها ضعیف شده است و سبک زندگی جوامع صنعتی را انتخاب کرده اند، بیشتر به این گونه مواد روی می آورند.

از دیگر آثار غفلت از آخرت در دوره جدید، حرص و آز در مصرف برای لذت بردن از زندگی دنیایی و فراموش کردن یاد مرگ است. کمپانی های بزرگ محصولات غذایی که هر روز سبک جدیدی از محصولات غذایی را عرضه می کنند و یا انواع مدل های لباس، گوشی های همراه و اتومبیل که هر روز به بازار می آیند، همه برای پاسخ گویی به مصرف گرایی شدید این قبیل انسان هاست.

۱- Greg Guma

۲- این مطلب در مقاله ایشان با عنوان "Mind Games: Cyberspace and Psychiatric Drugs" ذکر شده است.

۳- Marcia Angell

۴- "the epidemic of mental illness: why", The New York Review of books, June 23, 2011

حجم مصرف از ذخایر و منابع زمین در صدسال اخیر برابر با تمام طول عمر بشر بوده است. قرآن کریم، سرنوشت چنین کسانی را که مرگ و زندگی برتر را فراموش کرده‌اند، این‌گونه ترسیم می‌کند:

«آنان که دین خود را به سرگرمی و بازی گرفتند و زندگی دنیا آنان را فریفت. پس امروز آنان را از یاد ببریم. همان‌طور که آنان دیدار امروزشان را از یاد بردند و آیات ما را انکار می‌کردند.»^۱

1- این افراد با اینکه به معاد اعتقاد دارند اما چون از آن غافل و نسبت به آن بی‌توجه‌اند این اعتقاد در زندگی آنها تأثیری بر جا نگذاشته و آنها را به تلاش و کوشش و انداخته است

اندیشه و تحقیق

۱- چرا برخی از افراد با اینکه می‌گویند آخرت را قبول دارند، در زندگی خود به گونه‌ای عمل می‌کنند که گویی آخرتی در پیش نیست؟

۲- آیا توجه به آخرت، لزوماً بی‌توجهی به دنیا و عقب ماندگی را در پی دارد؟ پاسخ پایین صفحه

۳- چرا منکرین معاد، مرگ را باعث نابودی آدمی می‌دانند؟ شما چه پاسخی به آنها می‌دهید؟ به عهده دانش آموز عزیز

2- خیر، اعتقاد به آخرت نه تنها عامل عقب ماندگی نیست، بلکه سبب معنادار شدن زندگی و جهت گیری صحیح آن می‌شود و باعث می‌شود انسان را به تلاش و فعالیت برای دست یابی به زندگی بهتر در جهان آخرت وادار نماید

پیشنهاد

به آثار و زندگی یکی از شهدای دفاع مقدس و یا مدافعان حرم مراجعه کنید و ببینید که آنان درباره زندگی و مرگ چگونه می‌اندیشیدند. انگیزه شهادت طلبی آنها چه بوده است؟^۲

۱- سوره اعراف، آیه ۵۱

۲- مطالعه کتاب‌هایی مانند «مجموعه قصه فرماندهان» از حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی و «خدا بود و دیگر هیچ نبود» اثر دکتر مصطفی چمران، برای آشنایی با شهدای دفاع مقدس توصیه می‌شود. همچنین مطالعه کتاب‌های «شبیه خودش»، «دیدار پس از غروب»، «مدافعان حرم» و «خدا حافظ سالار» برای آشنایی با شهدای مدافع حرم پیشنهاد می‌شود.

انواع سوالات درس چهارم دین و زندگی دهم انسانی
و درس سوم دین و زندگی دهم عمومی

پنجره ای به روشنایی

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر صحیح و کدام یک غلط است؟

۱- بعد روحانی مانند سایر اجسام و مواد، دائم در حال تجزیه و تحلیل است و سرانجام فرسوده و متلاشی می شود **غلط**

۲- قرآن کریم بر کم ارزش بودن زندگی دنیوی و حقیقی بودن زندگی آخرت تأکید می کند **صحیح**

۳- پیامبران الهی و پیروان آنان مرگ را پایان بخش دفتر زندگی می پندارند **غلط**

۴- در دیدگاه «انکار معاد» زندگی دنیوی همچون خوابی کوتاه و گذرا بوده است و زندگی حقیقی در جهان دیگر آغاز می شود **غلط**

۵- در دیدگاه «اعتقاد به معاد» انسان دیگر ترسی از مرگ ندارد و همواره آماده فداکاری در راه خدا است **صحیح**

۶- طبق آیات قرآن کریم منکران معاد، مرگ را هلاکت و نیستی می پندارند **صحیح**

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

۱- دقت در آیات مربوط به افرینش انسان، نشان می دهد که انسان دارای دو بعد است

جسمانی و روحانی

۲- طبق حدیث پیامبر اکرم (ص) مردم ادر این دنیا| در هنگامی که ، بیدار می شوند

خوابند - بمیرند

۳- خداپرستان حقیقی معتقدند که مرگ برای کسانی است که زندگی را می بینند یا با کوله باری از گناه با آن مواجه می شوند

ناگوار و هولناک - محدود به دنیا

۴- آثار و پیامدهای، «انکار معاد» گریبان کسانی را نیز که معاد را قبول دارند، اما این قبول داشتن به تبدیل نشده است، می گیرد

ایمان و باور قلبی

۵- طبق آیات قرآن کریم اعتقاد منکران معاد بر پایه است نه علم و یقین **گمان**

مجتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایزه

t.me/mahmoudi_izeh: لینک کانال تلگرام